

עלון זגלמביה זאגלעמביער צייטונג

מידעון מס' 27 תשרי תשע"א – ספטמבר 2010
Zagłębie (Zaglembie) Newsletter, September 2010

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה
Zagłębie World Organization

אנשי זגלמביה יקרים!
הנכם מוזמנים להרמת כוסית לקראת ראש השנה,
באולם ה"כללית", רחוב ארלוזורוב 101 ת"א,
יום רביעי ה-1 בספטמבר 2010, בשעה 17:00 כל הפרטים בעמ' 4.

שנה טובה ומבורכת לכל בית ישראל! Shanna Tova! Happy New Year!

בעמ' 6, "חסידים אומות העולם
מזבירצ'ה". מאת: יונה קובו

עצרת יום השואה תש"ע - יד הזיכרון לקדושי זגלמביה במודיעין
2010 - Yom Hashoa Memorial service at Yad Hazikaron in Modiin

בעמ' 10, "מכתב מאבא"
מאת: בלה כפתורי

בעמ' 9, "בצל האימה"
מאת: זלמן גיטלר

בעמ' 9, "קדיש על קברו של
סבא". מאת: משה סנדומירסקי

בעמ' 8, "ביה"ס למוסיקה ע"ש
ליאון דיאמנט", מאת: רפי יהלומי

ארגון יוצאי זגלמביה – רח' פרישמן 23 תל-אביב, 63561 טל. 03-5270919
Zagłębie World Organization - 23 Frishman St, Tel-Aviv, 63561, Israel - Tel: 03-5270919
Site: <http://zaglebie-world.org> EM: yonakobo@netvision.net.il

באחד מימי שישי, הוזמנתי להשתתף בכנס הדור השלישי שלנו אשר התקיים בבית התפוצות. ספרתי לדור הצעיר אודות הארגון וכאן אספר פרטים נוספים:
עוד בשנות המלחמה נוסדו בתל-אביב והסביבה ארגוני יוצאי קהילות ערים בזגלמביה, כמו בנדון, סוסנוביץ', דומברובה, ז'ביירצ'ה ואחרים. מטרתם היתה לעזור ליוצאי ערים ועיירות אלו עם עלייתם לארץ. ואכן עם הגעת הניצולים לארץ הם קבלו סיוע מה"לאנדסמנשפטנים" (ארגונים) של ערי מוצאם בדיוור, תעסוקה, כלכלה וכו'.

זיכרון והנצחה

כבר בשנותיה הראשונות של המדינה, דאגנו גם לנושא הזיכרון וההנצחה. ב-1952 הקמנו בנחלת יצחק בתל-אביב את המצבה הראשונה לזכר השואה כשמתחתיה נקבר אפר שהובא מאושוויץ, ומאז 1953 אנו מתכנסים בתשעה באב ומקיימים יארצייט, מאחר ובחודש אב 1943 התקיימה האקציה האחרונה לחיסול יהדות זגלמביה.
בקיץ 1985 קיימנו נטיעות ראשונות של יער קדושי זגלמביה בן 10,000 עצים על שטח של 40 דונם באזור מודיעין וביום השואה 1988 קיימנו חנוכת יד הזיכרון לקדושי זגלמביה בנישואות של פרופ' יהושע פרוור בנוכחות אלפי יהודי זגלמביה מהארץ ומכל העולם. באוגוסט אותה שנה יצאנו בפעם הראשונה משלחת של 140 איש כדי לחנוך את בית הקברות ששופץ על-ידי מוניק סטבסקי, איש צ'לדז' ומאז יוצאות משלחות מאורגנות מטעמנו כמעט מדי שנה. באפריל 1991 חתמנו עם הקרן הקיימת על אחריותם לתחזק ולשמור על יד הזיכרון משך 50 שנה.

אפריל 1988 – פתיחת יד הזיכרון. במרכז: ג'ני (ידוה) אייזנשטיין אוקסנהנדלר.
Inaugurating of Yad Hazikaron, April 1988. At the center: Jenny (Jadja) Eisenstein-Oxenhandler

באוקטובר 2002 התקיים בתל-אביב טקס קריאת רחוב על שם "קהילות זגלמביה" בנוכחות מכובדים וקהל רב. ראש העיר תל-אביב, רון חולדאי, מסר לוח הנושא את שם הרחוב ליו"ר הארגון.

ארגון ותיעוד

באפריל 1991 בנוכחות 15 מוותיקי הארגון נרשמו כעמותה תחת השם "ארגון יוצאי קהילות זגלמביה". בדצמבר 1997, לקראת חג החנוכה, יצא לאור הגיליון הראשון של "עלון זגלמביה", או "זאגלעמבער צייטונג" (כשם העיתון שיצא לאור בזגלמביה לפני המלחמה) ומאז יוצא העלון פעמיים בשנה, בפסח ובראש השנה.

כנסים

בנוסף ארגנו כנסים ליוצאי זגלמביה. הראשון התקיים באביב 1979 בקולנוע רמת-גן (שהועמד לרשותנו על-ידי ראובן וקסלמן ז"ל) היה זה כנס האחד של כל יוצאי זגלמביה בנוכחות כ-1,200 אנשי זגלמביה מכל העולם. הכנס העולמי האחרון התקיים בשנת 2000.

קשרים עם הפולנים

מדי שנה מגיעות משלחות שלנו למסע בפולין. מספר פעמים הזמנו לביקור לישראל ראשי עיר ונכבדים אחרים ואף הבאנו קבוצות תלמידי תיכון מזגלמביה שאחר כך שמשו לנו כשגרירים של רצון טוב.

הפעילויות אלו הן המסד לזיכרון והנצחה. יבוא היום ואתם הדור השלישי תצטרכו להמשיך את דרכנו, למענכם ולמען הדורות הבאים.

בפרוס השנה החדשה, שנת תשע"א, אני מברך את יהודי זגלמביה מכל הדורות בישראל ובכל העולם בשנה טובה ומבורכת. מי יתן ותכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה.

אברהם גרין, יו"ר הארגון

יום השואה תש"ע, משמאל: א. גרין, השר יעקב נאמן, י. גרינגרס וסא"ל ב. יסא"ל ב. Yom HaShoa 2010. (L): A. Green, Minister Y. Neeman, I. Greengras & IDF Colonel B.

יום השואה תש"ע, מוניק סטבסקי ונכדיו. Yom HaShoa 2010, Monik Stawsky and his grandchildren

יום הזיכרון לשואה ולגבורה

כ"ז בניסן תש"ע, 12 באפריל 2010

עצרת זיכרון לקדושי זגלמביה

(סוסנוביץ) ורוית בר-און, נכדתם של בלה (לבית פישל, בנדון) ויוסף לנצ'נר (דומברובה גורניצה) השתתפו בטקס בקטעי קריאה ונגינה.

הונחו זרים מטעם ממשלת ישראל, משטרת ישראל, שגרירות פולין, עיריית מודיעין וזר מיוחד מטעם מרכז הארגונים של ניצולי השואה אותו הניח מר כחלון יו"ר ארגון יוצאי לוב בישראל וחבר הנהלת מרכז הארגונים.

בתכנית האמנותית הופיעו מקהלת "שרים מהלב" בניהולו ובניצוחו של המוזיקאי, יאיר קלינגר, דור שני ליוצאי זגלמביה ומנשה פטמן ולהקתו.

את הטקס הנחו, כמדי שנה, בני הדור השני ליוצאי זגלמביה: ורדה גרינברג ושלמה קריב.

תודה לקק"ל על הסיוע בארגון הטקס.

תודה למר יולזרי על הסיוע בהסעת החברים ביום השואה.

מאיר כחלון מניח זר בעצרת יום השואה במודיעין.

אנחנו יודעים שלא קל להעלות על הכתב את שקרה לנו ולבני משפחתנו. אבל מדובר במשימה קדושה והזמן הולך ומתקצר אני פונה אל ילדנו – בני הדור השני והשלישי, שבו עם הוריהם הזקנים, הקשיבו להם ושמעו מהם את שעבר עליהם בשואה. העלו את הסיפורים על הכתב ודאגו לפרסם אותם, באופן ישיר או באמצעות יד ושם. במידת הצורך תבוא הנהלת הארגון לעזרתכם.

אני פונה אל חברי המעטים שנותרו מהדור הראשון. אנא, ספרו, כתבו, מסרו את קורותיכם בשואה. וכל המרבה לספר, הרי זה משובח.

אני מבקש לסיים בקטע מתוך "הנדר" של שלונסקי: "על דעת עיני שראו את השכול ועמו זעקות על ליבי השחוח על דעת רחמי שהורוני למחול עד שבאו ימים שאיימו מלסלוח נדרתי הנדר לזכור את הכל, לזכור ודבר לא לשכוח."

עצרת הזיכרון לשואה ולגבורה וטקס ההתייחדות עם קדושי זגלמביה נערכו השנה בסימן **65 שנה לתום מלחמת העולם השנייה.**

את יד הזיכרון במודיעין גדש קהל של אלפים: ארבעה דורות ליוצאי זגלמביה, שרים, חברי כנסת, אישי ציבור, מפקדי משטרה וצבא בכירים, קבוצת חיילים על מפקדיהם ואורחים רבים, ביניהם, יוצאי זגלמביה שהגיעו מחו"ל.

תפילת ההתייחדות נאמרה מפי החזן מנשה פטמן. יצחק גרינגרס, סגן יו"ר הארגון אמר "זכור", ובאמירת קדיש התכבד צבי איכנולד. את העצרת פתח, אברהם גרין, יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה.

נשאו דברים: יעקב נאמן - שר המשפטים, חיים ביבס – ראש העיר מודיעין ושרה שלו – דור שני למשפחת מרובקה מסוסנוביץ.

בני הדור השלישי, ערן פניני, נכדו של מנחם פרלשטיין-פניני

נדברי אפרהט זרין, יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה בעצרת...

בראשית דברי אני מבקש להביע את השתתפותנו בצער העם הפולני ושלטונות פולין על האסון הגדול שקרה עם התרסקות המטוס שהוביל את נשיא פולין, רעייתו ופמלייתו, אל עצרת גיא ההריגה בקאטין.

בעוד כמה ימים, בשמיני במאי, יציין העולם מלאת 65 שנים לתום מלחמת העולם השנייה, בה נרצחו ששה מיליון מבני עמנו.

המעטים מיהודי זגלמביה שעברו את השואה ונותרו בחיים שוחררו מהמחנות השונים, בתקופה החל ממחצית ינואר ועד לתחילת מאי 1945. אתמול, ב-11 באפריל לפני 65 שנה, שוחרר מחנה בוכנוואלד ובין המשוחררים היו נפתלי לביא ואחיו לולק – לימים הרב לאו. מחר, ה-13 באפריל ימלאו 65 שנים ליום בו שיחרר הצבא האמריקאי קבוצה של מאות אסירים, גברים ונשים ואני הייתי ביניהם, עת צעדנו את צעדת המוות ממחנה אלטנבורג לכוון טרזינשטאט, על כביש ווימאר – דרזדן.

לפני כחודשיים וחצי השתתפתי במשלחת מטעם מרכז הארגונים, שיצאה לאושוויץ בירקנאו, במלאת 65 שנים לשחרורה על ידי הצבא הסובייטי, אותה אושוויץ בה נרצחו רוב יהודי זגלמביה, וביניהם כל משפחתי.

משך השנים, אנו – אנשי זגלמביה, עשינו רבות למען הנצחת יהדות זגלמביה. עשינו זאת ואנחנו ממשיכים לעשות זאת בישראל ובאתרים יהודים שונים בערי זגלמביה בפולין. אנו מקווים להבטיח גם בעתיד את אחזקת ההנצחות הרבות, בפולין כולל ששת בתי הקברות בערים השונות בזגלמביה.

אבל אם עשינו הרבה למען הנצחת האתרים השונים של יהדות זגלמביה, לא עשינו די להנצחה האישית שלנו. כל אחד מבני הדור שעבר את השואה, ואצלנו השואה נמשכה חמש וחצי שנים, מספטמבר 1939 עד למאי 1945, יכול לכתוב ספר עב כרס על קורותיו באותן השנים. ככל שידוע לנו, רק מעטים כתבו ופרסמו את הקורות אותם.

[...]

הדלקת משואות 2010

משואה ראשונה

מוניק סטבסקי – יליד צ'לדז' מעלה המשואה יחד עם נכדו **נתנאל**. סטבסקי הוא היוזם והממן של ההצלה, השיפוץ והאחזקה של בית העלמין הגדול והמשותף לצ'לדז' ובנדין ומגדולי התורמים לארגון.

משואה שנייה

אילנה אביים לבית פלוטניצקי - מעלה המשואה לזכרן של דודותיה פרומקה וחנצ'ה פלוטניצקי, מראשי מורדי הגטאות. פרומקה וחנצ'ה נפלו בקרב. פרומקה נפלה בהתקוממות בגטו קמיונקה בבנדין וחנצ'ה במרד גטו ורשה. פרומקה היא מהחתומות על המכתב האחרון שיצא מגטו בנדין אל מנהיגי היישוב בארץ ישראל.

בתיה בודנר לבית איכנולד - מפיקה ראשית בהוצאת "ידיעות ספרים", בתו של צבי איכנולד, מייסד ספריית "חמד" ומחבר הספר "ממעמקים" בו מגולל סיפורו של נער, משואה של אובדן כל משפחתו בבנדין לתקומה יוצרת בישראל.

משואה שלישית.

רחל לוי יוכי יוגב - מעלות המשואה לזכר הוריהן, זה מקרוב נפטרו, אימן, פעילת הארגון, ברונה לבית בראט מקרומלוב ואביהן צבי לנדאו, יליד בנדין, איש משרד הביטחון, גזבר נאמן של ארגון יוצאי זגלמביה וחבר הנהלת הארגון.

משואה רביעית

שרה שלו לבית רימלר - מפעילות הדור השני בארגון, מעלה המשואה לזכר משפחת מרובקה מסוסנוביץ.
אריה אולבסקי – בנה של רחל זלמנוביץ (לימים, אולבסקי) מתזמורת הנשים באושוויץ, מעלה המשואה לזכרן של משפחות זלמנוביץ, אולבסקי ויוסף רוזנצפט, כולן מהמנהיגים הראשונים של מחנה העקורים בברגן בלזן.

משואה חמישית

צבי טייץ - עלה מליטא בשנת 1936, והוא מוותיקי ענף הדפוס בארץ. דפוס "קוניאק" שייסד מלווה את ארגון יוצאי זגלמביה בכל עבודות הדפוס שלו.

שמעון בראט - מפעילי הארגון, מעלה המשואה לזכרם של קדושי זביירצ'ה.

משואה שישית

יוסף פינקוס - יליד בנדין, שרד מחנות רבים, גליביץ, פלוסנבורג ועוד, בטרם עלה ארצה ביום הכרזת המדינה.

אברהם הרשליקביץ נולד בסוסנוביץ לאחר המלחמה ועלה לישראל בשנת 1968. בהצטרפותו לפעילות בארגון, שופך אור על החיים היהודיים בזגלמביה שלאחר השואה.

משואה שביעית

משואת התקומה מעלים **דור פינחס-גרין ונעמי גרין**. דור פינחס ונעמי גרין הם דור שלישי לפעילי הארגון.

הרמת כוסית לראש השנה

חברים יקרים!

כדרכנו, אנו מתכנסים לפני ערב ראש השנה כדי לברך ולהתברך. ביום רביעי ה-1 בספטמבר 2010 בשעה 17:00, באולם "כללית", רחוב ארלוזורוב 101 תל-אביב, באולם בקומת הכניסה. יש לעלות 7 מדרגות נוחות מהרחוב. למתקשים יש אפשרות להכנס מרחוב תש"ח, בתאום עם שרה שלו בטלפון: 050 - 6263094.

חניונים

• ברחוב בן סרוק 2 חניונים פרטיים. משעה 16:00, דמי חניה - 15 ₪.
• בהמשך רחוב בן סרוק, בצד ימין, חניון עירוני – בכל שעות היום, דמי חניה 16 ₪.
• תושבי ת"א, בעלי כרטיס תושב ותו חניה (שניהם), זכאים ל- 50 אחוזי הנחה.

ביקור במחוזות זגלמביה אוגוסט 2010

בית הקברות היהודי בוולברום

מצבה על קבר אחים בוולברום

הקשר של קהילת וולברום לזגלמביה

לפני שנים רבות, פגשתי את מאיר שמעון גשורי (ברוקנר), ההיסטוריון והעורך של ספר סוסנוביץ, כאשר הוא כתב ספר על יהדות וולברום, ושאלתי אותו לקשר בין יהדות וולברום ליהודי סוסנוביץ. להלן הקשר על פי ההיסטוריון גשורי:

"לפני כמה מאות שנים, תחום המושב היהודי (האזור בו יכלו היהודים לגור ולסחור) במערב פולין, היה וולברום. בשלב מסוים השלטונות העבירו את תחום המושב מערבה עד לבנדין. כתוצאה מכך רבים מיהודי וולברום עברו לאזור זגלמביה ובמיוחד לבנדין, אזור שהיה קרוב יותר לגבול גרמניה".

מתוך סקרנות בדקתי ומצאתי בצ'לדז' מספר משפחות גדולות שמוצאן מוולברום. וכך המצב בשאר ערי זגלמביה ועירותיה. בעת הקמת יד הזיכרון במודיעין התחשבנו בעובדה זו, ולכן ברחבת הקהילות החרבות העמדנו מצבה לזכר יהודי וולברום. יתר על כן, את התרומה הגדולה ביותר להקמת יד הזיכרון תרמה משפחת שפל-שפולסקי, משפחה מוולברום. בשנים האחרונות פנו אלינו באשר לבית הקברות היהודי בוולברום. לכן, במסע האחרון של המשלחת לזגלמביה, יצאנו מספר חברי הנהלת הארגון לבית הקברות היהודי בוולברום ומצאנו בית קברות קטן אבל מאוד מאורגן ומסודר. הגענו למסקנה כי חשוב, ואם התנאים יאפשרו, עלינו לקחת אחריות לאחזקת בית הקברות, עם כל המשמעויות הנובעות מכך.

אברהם גרין

ביקור בזגלמביה אוגוסט 2010

שלמה גראואר

זְבִירָעָה

קרן אור באפלה חסידי אומות העולם מזבירע'ה

מאת: יונה קובו - קוטליצקי

"כל המציל נפש אחת, כאילו הציל עולם ומלואו".
סנהדרין פ"ד, מ"ה

במלאת 65 שנה לתום מלחמת העולם השנייה, רצינו להעלות על נס את מי שהעזו להתנהג אחרת, בימים חשוכים בהם הגיעו השנאה והאכזריות האנושית לשפל המדרגה, ומי שהושיטו ידם תוך סיכון חייהם וחיי משפחתם לאנשים נרדפים שהמוות ריחף מעליהם - למי שאנו קוראים היום "חסידי אומות העולם".

"חסידי אומות העולם" הינו תואר כבוד אותו מעניקים מדינת ישראל והעם היהודי, לאנשים לא יהודים שנהגו בתקופת השואה באומץ ומוסריות בלתי רגילים ומתוך מניע אחד - אהבת אדם. מדינת ישראל הטילה על יד ושם את המשימה החשובה הזו, לאתר את אותם חסידים ולספר את סיפורם.

משנת 1963 ועד ינואר 2010 הוכרו על-ידי יד ושם 23,226 בני אדם מ-44 מדינות כחסידי אומות העולם, ובכללם: 6,195 פולנים, 5,009 הולנדים, 3,158 צרפתים, 2,272 אוקראינים, 1,537 בלגים ועוד. חסידי אומות העולם מקבלים מדליה ותעודת הוקרה ושמותיהם מונצחים בגן חסידי אומות העולם, ביד ושם בירושלים.

סיפוריהם של חסידי אומות העולם מבוססים על **האנציקלופדיה של חסידי אומות העולם – מצילי יהודים** (אנגלית), יד ושם.

ה א ו מ נ ת

מריאנה מאטיסק

מריאנה מאטיסק עבדה כאומנת בבית משפחת ז'ריקר בזביירצ'ה. ב-1938 נפטר הילד בו טיפלה והיא נשארה בבית המשפחה, ועבדה במשק הבית. מאטיסק התגוררה עם משפחת ז'ריקר עד שהוקם הגטו בזביירצ'ה.

ביולי 1943 כאשר התקרב מועד חיסול הגטו לקחה מאטיסק את בתם בת השלוש של בני הזוג ז'ריקר, דנוטה, בהסכמת ההורים, והסתירה אותה בדירתה.

דנוטה שהתה עם מאטיסק עד לשחרורה של זביירצ'ה. למרות גילה הצעיר הבינה מאטיסק את הסכנה הכרוכה בהסתרת ילדה יהודייה. כשהלכה לעבודה נשארה הילדה לבד בבית, מסתתרת בשקט כדי שאיש לא יידע על הימצאותה במקום. כשהגיעו אורחים מדי פעם אל ביתה של מאטיסק, החביאה את הילדה בארון או מתחת לשולחן. "מריאנה שטיפלה בי היתה מאוד טובה אלי... אוהבת, מסורה ממש כאילו היתה אימי", העידה דנוטה (לימים האבל). בזמן שהותה של הילדה במסתור, איש לא ידע אודותיה, למעט אימה ואחיה של מאטיסק.

לאחר השחרור לקחה מאטיסק את הילדה אל קרובי משפחתה באוגורודזייניץ' (במחוז קרקוב) ושהתה עמה שם עד שאביה של דנוטה, אליעז, שב מהמחנות. אימה של דנוטה נספתה באושוויץ.

ב-1954 נישאו אליעז ז'ריקר ומריאנה.

ב-10 בפברואר 1983 הכיר יד ושם במריאנה מאטיסק כחסידת אומות העולם.

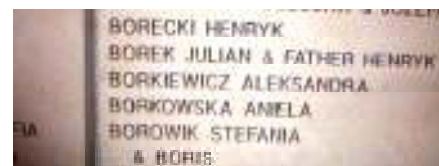
ז ה ו ת ב ד ו י ה

אלכסנדרה בורקייביץ'

ב-1943, זמן קצר לפני חיסול הגטו בזביירצ'ה, ברח עמוס טורנר מצויד בניירות מזויפים אותם סיפקו לו פעילי "השומר הצעיר" בגטו. מי שעזרה לו בדרכי הבריחה היתה פולניה צעירה, אלכסנדרה בורקייביץ', שעבדה יחד איתו בבית החרושת. בורקייביץ', בהסכמת הוריה, הביאה את עמוס אל ביתה היכן שזכה לקבלת פנים חמה.

למחרת, המשיך טורנר לגליביץ' ושוב נעזר בבורקייביץ' שלוותה אותו לתחנת הרכבת ורכשה בעבורו כרטיס. כאשר גילה טורנר כי לא יוכל להישאר במקום החדש ללא רישיון עבודה נעזר שוב בבורקייביץ'. היא הכירה לו ארבעה בחורים צעירים בגליביץ', יהודים שנעזרו בזמן זה או אחר על ידי משפחת בורקייביץ' ושהו בביתם בתקופות זמן שונות. הארבעה ייעצו לטורנר להמשיך בדרכו לגרמניה. טורנר הלך בעקבות עצתם ומצא תעסוקה במפעל אטמוט (Attmuth) כחשמלאי. הוא שהה במקום עד לשחרור. כל אותו זמן המשיכה בורקייביץ' הצעירה להיות איתו בקשר מכתבים כדי לחזק את זהותו הבדויה ולשכנע את השלטונות שטורנר הוא אכן פולני מזביירצ'ה. למרות הסכנה הגדולה אליה היו חשופים היא והוריה, סיכנה בורקייביץ' את חייה למענו של טורנר. הדבר היחיד שהנחה אותה היה אהבת אדם. לאחר המלחמה היגר טורנר לארצות-הברית ונשאר בקשר עם מצילתו אלכסנדרה בורקייביץ'.

ב-7 ביוני 1981, הכיר יד ושם באלכסנדרה בורקייביץ' כחסידת אומות העולם.

שמה של בורקייביץ' בגן חסידי אומות העולם, יד ושם.

קפיצה בחבל הצילה את אפרים

ג'נובה ופרנצ'סק נובק ובנותיהם, רוזליה ווייסלווה

ארבעת בני משפחת נובק חיו בזביר'צה. דירת המשפחה שהיתה ממוקמת קרוב לגטו אפשרה להם לעזור למכריהם הותיקים היהודים ובכלל זה ליעקב שטיינקלר שהיה פחח במקצועו. בתחילת קיץ 1943 הופצו שמעות בעיר שמתכננת אקציה כנגד יהודי זביר'צה במהלכה יגורשו הזקנים והילדים שעדיין נותרו בגטו. בנסיבות אלו פנה שטיינקלר אל ג'נובה ופרנצ'סק נובק והתחנן בפניהם שיצילו את בנו אפרים, שנודע בכינויו פריץ.

בני הזוג נובק החליטו להציל את הילד למרות הסכנה שנשקפה להם ולבנותיהם. המשמיה הטלה על שתי הילדות רוזליה בת 12 ווייסלווה בת 10. הבנות העמידו פנים שהן משחקות בקפיצה בחבל ותוך כדי "משחק" התקרבו לגדר הגטו היכן שאפרים חיכה להן. הן המשיכו במשחקן תוך שילובן של אפרים בקפיצות וכך משכו את הילד אל ביתן. בבית חיכתה לאפרים קבלת פנים חמה.

עד מהרה התאהבו בני המשפחה באפרים ודאגו במסירות לכל צרכיו. תודות ליוזמה ולתושייה של משפחת נובק ובעיקר של שתי הבנות, רוזליה ווייסלווה הצליח אפרים להימלט מהגטו. אפרים שהה אצל הנובקים עד שחרור האזור, בינואר 1945. הוריו של אפרים נספו.

יהודי, ניצול שואה מזביר'צה, גילה את הילד אחרי המלחמה אצל משפחת נובק ושכנע אותם למסור אותו לאחד מהמוסדות היהודיים שעסקו בהשבת הילדים המוסתרים אל חיק היהדות. אפרים הועבר לבית יתומים ומאוחר יותר עלה לארץ ישראל.

ב-15 באוקטובר 1998, הכיר יד ושם בג'נובה ופרנצ'סק נובק ובנותיהם רוזליה ווייסלווה קוסטזבה כחסידי אומות העולם.

קיר עם שמות חסידי אומות העולם מפולין בגן חסידי אומות העולם, יד ושם, ירושלים.

ק ר ב מ ר ת ף

ז'וזפה ואלפונס סובינסקי
בתם וחתנם, מריה זנון מורבסקי

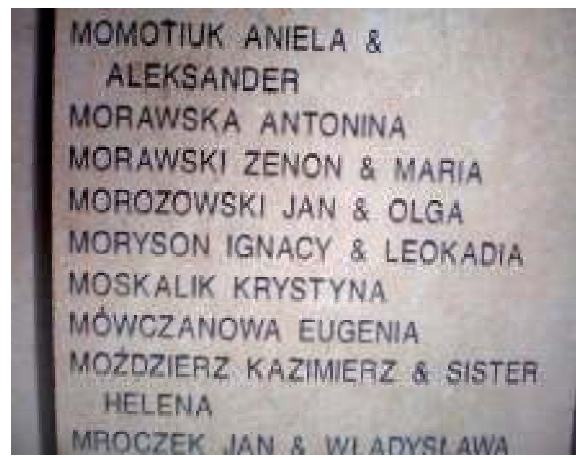
בתקופת המלחמה הועסקה מריה מורבסקי בבית חרושת גרמני לייצור נשק בעיר זביר'צה, בשלזיה עילית. במפעל בו עבדה מריה עבדו שבעה אסירים יהודים כעובדי כפייה. בינואר 1945 כאשר התקדמו הסובייטים לאזור החליטו הגרמנים לפנות את המפעל. לאחר שהוזהרו ע"י אחד הגרמנים על הגורל הצפוי להם, תכנן אחד האסירים היהודים תכנית בריחה מתוחכמת, ואכן שבעת האסירים היהודים הצליחו לברוח מן המפעל והתפצלו. רובם נלקחו אל בתי פולנים שעבדו יחד איתם במפעל.

אחד האסירים, איסר קוקיאר נלקח על ידי מריה מורבסקי אל ביתה בו חיה עם בעלה זנון והוסתר במרתף ביתם. באותה דירה, יחד עם מריה ובעלה התגוררו גם הוריה של מריה, ג'וזפה ואלפונס סובינסקי.

בתחילה לא שיתפו בני הזוג מורבסקי את הוריה של מריה בסוד. אבל, כשנעשה קר מדי במרתף למגורי אדם, לקחו בני הזוג את איסר והביאו אותו לדירה כך שנוכחותו כבר לא יכלה להישמר בסוד.

איסר נשאר בדירת משפחת מורבסקי במשך שבועיים עד שהעיר שוחררה. בזמן שהותו טיפלו בו המורבסקים והסובינסקים במסירות רבה. בסכנם את חייהם הם הונחו רק ע"י מניעים הומניטריים שהתעלו מעל שיקולים של ביטחון אישי וקשיים כלכליים. לאחר המלחמה היגר קוקיאר לארצות הברית.

ב-4 ביולי 1991, הכיר יד ושם בג'וזפה ואלפונס סובינסקי, בתם מריה ובחתנם זנון מורבסקי כחסידי אומות העולם.

שמותיהם של מריה זנון מורבסקי חקוקים על לוח בגן חסידי אומות העולם, יד ושם, ירושלים.

ביה"ס למוזיקה בזבירצ'ה ע"ש ליאו דיאמנט

מאת: רפי יהלומי

בכל מקרה העמותה ביקשה את הסכמתו של אבי לקרוא לביה"ס ע"ש סבי ליאו דיאמנט. בשנה הראשונה לפעילותו מנה ביה"ס כ-12 תלמידים וכיום רשומים ופעילים בו מעל 100 תלמידים. כיום ביה"ס ממוקם במבנה מסחרי קרוב לתחנת הרכבת של זבירצ'ה, ויש סיכוי שעם גמר ההליכים המשפטיים בגרמניה ניתן יהיה לשקם את מבנה בית הכנסת ולמקם בו את ביה"ס למוזיקה.

קשה להעלות על הכתב את עוצמת הרגשות שחשתי במהלך הטקס שהיה מכובד, שזור במופעי שירה ונגינה של תלמידי ומורי ביה"ס, פאנל של עדים, חלקם תלמידיו של סבי, ונציגי מוסדות מקומיים, ביניהם מנהלת מוזיאון אושוויץ-בירקנאו. המסר של הפאנל והטקס היו שהמוזיקה כשפה בינלאומית מקרבת לבבות ומאפשרת יכולת ביטוי לכל אדם. שיאו של הטקס היה קונצרט לכינור ופסנתר שנכתב בזמנו ע"י סבי, ליאו דיאמנט, והתווים המקוריים נשמרו ע"י אחד מתלמידיו, שאגב היה נוכח בטקס. היצירה המדהימה נוגנה ע"י כנרת ופסנתרן מצוות המורים של ביה"ס. לטעמי בנגינת היצירה היתה משום אמירה, חייתי ויצרתי כאן, נרצחתי באושוויץ-בירקנאו, אך המוזיקה שכתבתי קיימת לעד ומורשת לימוד ואהבת המוזיקה ממשיכה להתקיים בזבירצ'ה.

בסיור שערכתי אח"כ בביה"ס קשה היה שלא להתרשם מדלות האמצעים של העמותה, אך מנגד, רמת המוטיבציה והעבודה המושקעת שם פשוט מדבקת. אני מאוד מקווה שהם ימשיכו להתפתח ולאורך זמן לקיים בזבירצ'ה את ביה"ס למוזיקה, ובתקווה שבמהלך השנה הקרובה ניתן יהיה לשפץ את מבנה בית הכנסת הישן והפעילות שתבצע תשמר את מורשתו וזכרו של סבי ובכלל את התרבות של הקהילה היהודית בזבירצ'ה.

מרכז התרבות ע"ש אדם מיצקביץ', זבירצ'ה פולין. שבת 15 במאי 2010. יום גשום וסגרירי. עשרות ילדים מלווים בבני משפחה כולם לבושים במיטב בגדיהם נכנסים אט אט אל אולם ההופעות במרכז התרבות שהוקם עוד בימי השלטון הקומוניסטי. על הבימה על גבי כן ניצבת תמונת סבי, ליאו דיאמנט. התמונה הזו חקוקה היטב בזיכרוני עוד מימי ילדותי עת היתה תלויה על הקיר בחדר השינה של הורי. אדם עם משקפיים עגולים לבוש בחליפה של פעם ובידו השמאלית אווז בכינור. סבי, ליאו דיאמנט היה מוסיקאי, שחקן תיאטרון ואמן רבגוני. בזבירצ'ה של השנים בין מלחמות העולם היה פעיל מאוד בתחום התרבות. הוא היה מוסיקאי, מלחין. אומן בנגינה על כינור ואחד הבודדים בתקופה זו שהיה לו כינור סטרדיבריוס. בנוסף לכל היה סבי מתפרנס מלימודי נגינה על כינור. בין תלמידיו היו גם ילדים פולנים בני העיר. ב-16 באוקטובר 1943 באחת האקציות האחרונות נלקחו סבי וסבתי למסעם האחרון לאושוויץ-בירקנאו שם נרצחו בידי הנאצים.

לפני כשנתיים הוקמה עמותה ע"י גורמים פרטיים בזבירצ'ה במטרה להקים ולהפעיל ביה"ס למוזיקה בזבירצ'ה. במסגרת מאמציהם לגייס מימון ותרומות יצרו קשר עם אבי אריאל יהלומי (ארתור דיאמנט).

בתחילה הם היו מעוניינים לקבל את המבנה הישן של בית הכנסת בזבירצ'ה ששימש מאז המלחמה כמחסן ובשנים האחרונות הוזנח מאוד והיה קרוב מאוד להתמוטטות. בשנה האחרונה נעשה מאמץ לקבל שליטה על המבנה הרשום ע"ש חברה גרמנית שפשטה את הרגל ולעירייה המקומית לא היה עניין מיוחד לקחת אחריות על המבנה.

זבירצ'ה, מאי 2010 ביה"ס למוזיקה

מימין: אריאל יהלומי ובנו רפי ליד תמונתו של ליאו דיאמנט

הַצֵּילוּ אֶת הַזֵּיכְרוֹנוֹת

קדיש על קברו של סבא

משמאל, המצבה של שמעון פומוצניק ז"ל
מימין, משה סנדומירסקי אומר קדיש על קברו של סבא

מאת: משה סנדומירסקי

נולדתי בבנדין לעזריאל וחנה סנדומירסקי. מזה שנים רבות אני חבר בארגון יוצאי זגלמביה ונוטל חלק באירועי הארגון. באחד מביקורי באולם הארגון בתל-אביב סופר לי כי לאחר שיקום בית הקברות בצ'לדז' - בית הקברות שהיה משותף לקהילות בנדין וצ'לדז' - נערך מיפוי של המקום והמצבות שנמצאו מוספרו. את עבודת הקודש הזו יזם ג'פרי צימבלר, בן הדור השני ליוצאי זגלמביה שחי בניו-יורק. כך נודע לי שיש קטלוג מסודר שהכין ג'פרי בתמיכת הארגון המכיל את רשימת הטמונים בבית הקברות על פי סדר האלפבית. קיבלתי את הקטלוג לעיון. חיפשתי תחת האות ס' ולא מצאתי איש ממשפחתי. הוריי ושתיים מאחיותי נספו באושוויץ. לעומת זאת, תחת האות פ' מצאתי את שמו של סבי מצד אימי - שמעון פומוצניק ז"ל, אבא של אמא שנפטר בשנת 1929.

בו במקום נדרתי נדר שאני עולה לקברו של סבא לומר קדיש ולהדליק נר לזכרו. תוך זמן קצר התארגנו, ונסעתי לבנדין בליווי אשתי ושני בני. לקחתי איתי למסע תצלום של המצבה של סבא. את התצלום שצולם ב-1929, השנה בה נפטר, קבלה אחותי אסתר דרור (פרייטג) ז"ל (ממייסדות ארגון יוצאי זגלמביה ומי שהייתה פעילה בו שנים רבות) מבניו של שמעון שהגרו לקנדה. אסתר קבלה עותק של תצלום המצבה למזכרת. במהלך ביקורנו בבנדין הגענו אל בית הקברות בצ'לדז' מצוידים בתצלום המצבה ואחרי חיפושים ארוכים מצאנו אותה. עבורי, אמירת קדיש ליד קברו של סבי היא עדות וזכר עד למשפחה ענפה שהושמדה בשואה ופרסום התצלומים והסיפור שעומד מאחוריהם הם בבחינת סגירת מעגל.

בצל האמה

מאת: זלמן גיטלר

ולילות משינה מדירים,
והם שולטים בנו עד כלות.
כי את הצלקת הזאת,
לא ניתן למחות.
היא בנו מקננת,
בנשמתנו מחלחלת,
מבלי להרפות
ולהגליד - ממאנת.
כי את זעקתנו האילמת,
על חוסר רגש ואטימות,
כפור אנושי ואכזריות,
נישא עימנו לעולמים.
עד הגיענו
לבית העולמים.

שלדי אדם נטולי שינה וכוח,
מול אכזריות האדם
שלעולם לא ידעה שובעה.
אותם - אנו נושאים עמנו.
את הפרצופים הזועמים שחרצו גורלנו,
ורוקנו מתוך את תפיסת עולמנו.
את קלגסי המחנה,
שחשפו אותנו לאטימות הרגש,
כפור אנושי ואדישות.
את שבר עולמנו התמים.
אותם, עומסים על חיינו;
ימים בהם הזיכרונות מציפים

לא היו אלו המכות והבעיטות שקיבלנו,
גם לא מכאובי הרעב שכרסם בגופנו.
לא העבודה המפרכת,
שאת טיפת כוחנו האחרונה-
לסחוט ניסתה.
וגם לא ההרג הבלתי פוסק סביבנו,
שהיה אז כל הוויתנו.
כי אם, הסדקים.
הסדקים העמוקים שבקעו בנשמותינו;
שלדי אדם כחושים,
מובלים לקול פקודות, צעקות וקללות
ומושפלים עד עפר.
שלדי אדם עוטי סחבות פסים,
על עצמות גרומות ויבשות.

מכתב מאבא

בתקווה ששמש האושר תזרח גם עלינו...

בלה יקרה, אני מודיע לך שהייתי אצל מנהל בית החרושת והוא הציג בפני רשימה של 12 בנות שנעשה כל מאמץ כדי לשחררן מ"נקודת האיסוף". אמנם אין ביטחון במאת האחוזים, למרות שהמאמצים הם עצומים, בפרט לגביך. בכל זאת, הבאתי מזוודה אל בית החרושת ואני רוצה למסור לך אותה לפנות ערב. אימא משתדלת לכבס עבורך כל מיני בגדים. בלה, קחי בחשבון ושימי לב למה שאני כותב לך עכשיו:

1. השתדלי להסתדר כך שלא יצרפו אותך לאחד הטרנספורטים הראשונים. המנהלת ב"נקודת האיסוף" גרה בשכנות למשפחת גרסטנר, והגב' גרסטנר דיברה איתה אודותיך. את תבקשי ממנה שתסתייר אותך, הרי לא ישלחו את כולכן יחד.

2. אם חס וחלילה לא יצליחו לשחרר אותך, תשתדלי להסתדר כך שישלחו אותך למחנה של גברים, כמו את סלה פלורנץ – ולא למחנה של נשים... זכרי את הנקודה השנייה אשר אני יועץ לך. הייתי רוצה מאוד שיהיה לך טוב בחיים החומריים והרוחניים נפשיים, אף על פי שאני מייפץ לך לנסוע למחנה גברים ולא למחנה נשים. השכל שלך בוודאי מכתיב לך איפוק, אבל סמכי על מה שאני כותב.

האם קבלת אתמול את הפתק ששלחתי לך? תכתבי ותשתדלי שימסרו לי את מכתבך כדי שאוכל לחזור הביתה עוד פעם ולבוא אליך עם המזוודה. כתבי לי מה להביא לך, אילו בגדים ואוכל. בלה! אל תדאגי, הרי את בת לעם ישראל, והכריחו אותך לסבול עם כולם. אבל חיי בתקווה ששמש האושר תזרח גם פעם עלינו. אני מסיים כי אמא, פרדקה ויהונתן רוצים להוסיף כמה מילים. תהיי בריאה, שלך אבא!

אני דורשת בשלומך בלושו היקרה שלי! תהיי בריאה. אל תיקחי ללב מפני שאנחנו משתדלים לשחרר אותך. שהשם יעזור! שלך אמא!

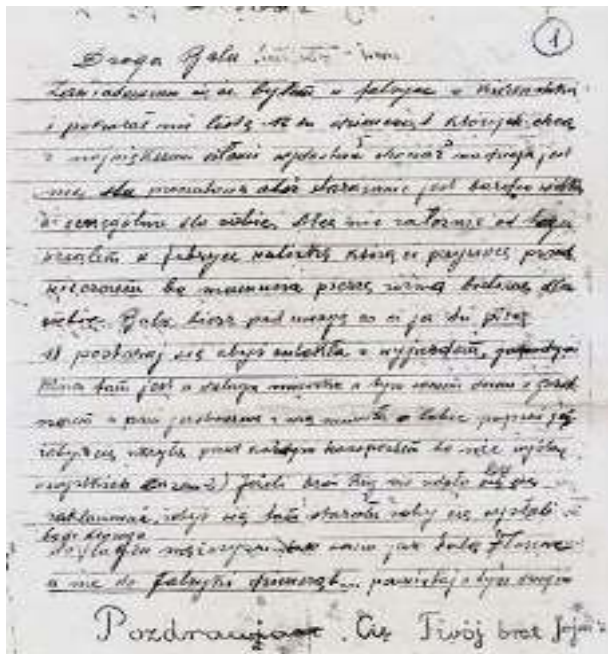
בלה יקרה, אני יכולה לכתוב לך שאני בריאה ומרגישה טוב מאוד. אני מאוד מקווה שגם אצלך יהיה הכל בסדר גמור. אל תיקחי ללב ותחיי רק בתקווה. זאת מאחלת לך.

אחותך פרדקה.

אני דורש בשלומך. אחיך, יהונתן.

המכתב במקור בפולנית. תרגום, בלה כפתורי.

מכתב שקבלה בלה ניימן (לימים, כפתורי) בעת שהיתה במחנה המעבר בסוסנוביץ' לפני גירושה למחנה לעבודות כפיה. את המכתב מסר אביה לשוטר יהודי שנתן אותו לבלה יחד עם חבילה קטנה. בלה שוחררה ב-9 במאי 1945 ממחנה בחבל הסודטים. אביה, וולף-זאב, אימה, אסתר, אחותה פרדקה ואחיה יהונתן נרצחו כולם. יהי זכרם ברוך!

בנדין 1941. מימין, בלה ניימן וחברותיה, דורה לבקוביץ ומניה וינשטוק. דורה ומניה נורו ע"י הגרמנים. בלה שרדה.

ליוצאי זביירצ'ה שלום רב,

בינואר 2010 נפגשנו, הנותרים מהנהלת ארגון יוצאי זביירצ'ה, עם מר אברהם גרין – יו"ר ארגון יוצאי קהילות זגלמביה – והחלטנו להצטרף לארגון הגג של קהילות זגלמביה. יחד נמשיך לפעול לשימור זכר בני משפחותינו שנספו בשואה.

נושא זיכרון העבר, הכרת השורשים ושימור המורשת הם חובה המוטלת על כל אחד ואחת מאיתנו. עלינו לרכז מאמץ ולפעול כגוף אחד כדי לשמר את מורשת העבר ולהנחילה לדורות הבאים.

ברצוני להודות למי שהובילו את הארגון לאורך השנים, ובראשם שמעון פייגנבלט ונחום דרזנר זיכרונם לברכה. הם הקימו וייסדו את הארגון וקלטו בביתם את בני העיר, שארית הפליטה, בימיהם הראשונים בארץ. ביניהם את אבי – דוד ברט ז"ל שהמשיך להוביל את הארגון לשימור והנצחת הקהילה.

ברצוני להודות גם לחברנו אברהם חבה יבל"א שפעל לשימור המורשת בקרב החברים בארץ ועמד בראש הגוף לשיקומו ושימורו של בית העלמין היהודי בזביירצ'ה, שהוא אחד מבתי העלמין המטופחים והשמורים ביותר בפולין.

נציין גם את חברנו אריאל יהלומי יבל"א שמלווה ומדריך את בני העיר ואת משפחותיהם בסיוור השורשים הבלתי נשכחים ברחובות זביירצ'ה, וכן את מי שהיו חברים בוועד ופעלו לשימור והנצחת זכר הקהילה שחרבה.

חברי, בני משפחת זביירצ'ה,

עם הפיכתנו לחלק מארגון קהילות זגלמביה, הבה נשאיר נר קטן בתוכנו ונזכור את המעין ממנו שתינו ועליו חונכנו – כי זיכרון העבר מביטיח את העתיד. אני מבקש להזכיר כי בבית העלמין הישן בחולון נמצאת מצבת הזיכרון לבני זביירצ'ה והסביבה שנספו וכי בתאריך כ"ה באב חוסלה הקהילה – יום זה נקבע כיום הזיכרון לעולמים. כמו כן אני קורא לכולם להשתתף בעצרת הזיכרון הממלכתית הנערכת ביום הזיכרון לשואה ולגבורה ביד הזיכרון לקהילות זגלמביה ביער בן שמן, בדרך למודיעין.

חברים יקרים, אני פונה אליכם להצטרף כחברים בארגון יוצאי זגלמביה ולהעביר את דמי החבר השנתיים לארגון יוצאי זגלמביה, רח' פרישמן 23 ת"א.

אני אישית רוצה לאחל בריאות טובה ואריכות ימים לכל בני זביירצ'ה ומקווה לראות אתכם ובעיקר את בני הדור השני והשלישי נוטלים חלק בפעילויות של ארגון זגלמביה, וכמובן להודות לכולכם על שאפשרתם לי להוביל את פעילות הארגון בשנים האחרונות ולעשות, ככל שהיה לאל ידי, לשימור זכר קהילות זביירצ'ה והסביבה וזכר בני משפחותינו שנספו בשואה.

היו ברוכים!

שמעון ברט

לזכרם

שמעון שליבקה

את שמעון שליבקה פגשתי בפעם הראשונה לפני שנים רבות, עוד בביקורי בארצות הברית ובטורונטו שבקנדה. הכרתי אדם מסור ונאמן להנצחת זכרם של יהודי זגלמביה בכלל, ויהודי דומברובה גורניצ'ה, עיר הולדתו, בפרט. שליבקה היה נציג דו-צדדי. אצלנו בישראל הוא היה נציגם של יהודי זגלמביה המאורגנים בטורונטו, ובטורונטו היה נציגנו – נציגו של ארגון זגלמביה העולמי בישראל. הוא עשה זאת במסירות ובנאמנות אין קץ. עם פטירתו הלך לעולמו אחד מוותיקי הפעילים והנאמנים להנצחת יהדות זגלמביה. תנוח בשלום על משכבך, שמעון!

אברהם גרין

חיים יוסף זרשינסקי

לפני זמן מה הלך לעולמו, בפריס, חיים יוסף זרשינסקי. זרשינסקי יליד סוסנוביץ למד בבית-ספר טכני בעיר, ובתקופת המלחמה נמלט מזרחה לאזורי השליטה של ברית המועצות ונשלח על-ידי הסובייטים לסיביר. רק ב-1946 חזר לפולין ומשם היגר לצרפת, והתיישב בפריס. את פרנסתו מצא זרשינסקי בתחום הטקסטיל והחל בייצור הלבשה תחתונה. כמו כן החל לארגן את אנשי סוסנוביץ בפריס והחל מ-1954 עמד בראש ארגון יוצאי סוסנוביץ בפריס. זרשינסקי הרבה לבקר בישראל גם כדי לבקר את נכדיו החיים בארץ, חלקם בקיבוץ משאבי שדה. ארגון יוצאי סוסנוביץ בפריס וזרשינסקי באופן אישי עזרו רבות בגיוס כספים לארגון יוצאי זגלמביה. חבל על דאבדין!

אברהם גרין

רות ביוק לבית יודנהרץ

ביום שישי ה-16 ביולי 2010 נפרדנו מרות.

רות סמלה את הרוח שאפיינה את "נאשה גרופה" [הקבוצה שלנו] והיא נתנה ביטוי מופלא לאופי המיוחד של הקבוצה: עשייה, הקרב ותמיכה הדדית. בספרה, "כוחה של רעות", היטיבה לתאר כיצד שרדנו באופל שלתוכו נקלענו. רוחה וליבה היו תמיד עם החברים וידה מושטת למען האחר. רות לא בקשה דבר לעצמה. היא לא היתה מוכנה להתבלט, אך תמיד היתה שם כאשר היו זקוקים לעזרתה. היא התגברה על כל מכשול בדרכה למען עזרה לזולת. רות היתה אישה ענווה, אישה קטנת קומה בעלת לב רחב.

כולנו אהבנו את רות, ידענו את שאר רוחה ומסירותה לחברים. רות היתה ראויה לאיש כמו זליג שלא במעט הודות לו הקבוצה ניצלה. זליג מצא את הדרך לפעול ללא לאות ולהעביר את אנשינו למקום בטוח יותר. אנו נפרדים מרות בלב כבד, מלא אהבה אליה ואל זליג. מקומם של רות וזליג חרוט בלבנו, כל עוד אנחנו חיים. ואתם, ילדיהם, יכולים להיות גאים בהם.

חברי "נאשה גרופה"

הלינה (חיה שרה) קפלן לבית קוטנר

הלינקה חברתי וידידתי היקרה,

היינו ילדות קטנות כשהכרנו. היית מגיעה מבנדין לזבירצה, אל סבא שלך, אדם מכובד, אמיד וציוני. הוא היה שכן שלנו. האימא של הלינקה התחתנה עם צבי קוטנר, אדם ממשפחה מכובדת ואמידה בפני עצמה. המשפחה היתה ציונית ומסורתית והלינקה היתה חברה ב"נוער הציוני".

למדנו יחד באותה גימנסיה ע"ש פירסטנברג בבנדין. נוסף לכך הלינקה למדה נגינה ובלט בקטוביץ. בכל המסיבות בגימנסיה הופיעה הלינקה. זכורה לי במיוחד הופעתה במסיבת חנוכה. הלינקה עם שער הבלונדיני הפזור שהגיע לה עד למתניים רוקדת על פי המנגינה של רחמינוב מתוך היצירה "אזיקים". הופעתך המרשימה גרמה לנו התרגשות רבה.

בספטמבר 1943 נפגשנו הלינה מינה ואני ברחוב בבנדין. היה זה כבר אחרי הגירוש של כל יהודי זגלמביה לאושוויץ. מאז המפגש כמעט ולא נפרדנו. הלינקה פעלה בצד הארי כקשרית של לאון בלט – מפקד המחותרת הציונית שלנו שעסקה בהצלה. הלינקה מילאה את תפקידה זה במסירות ובאומץ למרות כל הסכנות שארבו לה בדרך. יחד הברחנו את הגבול לסלובקיה, הונגריה ורומניה. בבודפשט הצטרפנו לעוד חברים של ה"נאשה גרופה" [הקבוצה שלנו] והמשכנו בפעילות המחותרת.

יחד עלינו לארץ באנית מעפילים רעועה שכמעט טבעה בים השחור.

הלינקה היפה התחתנה עם נחמן קפלן הבחור הכי נאה ברחובות. הם הקימו משפחה לתפארת, ילדים, נכדים ונינים. הידיות בין המשפחות שלנו נמשכה וגם עם כל אנשי ה"נאשה גרופה" שנפגשים עדיין כל שנה. במפגש האחרון בנובמבר 2009 הגיעה הלינקה עם ילדיה, רוני וגילי ונראתה יפה ומהודרת כתמיד. רק לפני ימים ספורים שוחחנו בטלפון והנה את איננה.

כל אנשי ה"נאשה גרופה" שנותרו עוד בחיים משתתפים בצער המשפחה.

הלינקה, מסרי שם למעלה ד"ש לכל היקרים שלנו.

פלה טריימן

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות החבר

צבי בירנבאום ז"ל
יליד בנדין

בעל בית הקפה הותיק "בירנבאום"
ברחוב נחלת בנימין בתל-אביב

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות החברה

סלה הוברפלד (לבית זאוברמן) ז"ל
ילידת בנדין

מהחברות הותיקות והפעילות בארגון

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות החברה

רות ביוק (לבית יודנהרץ) ז"ל
ילידת סוסנוביץ' וחברת ה"נאשה גרופה"

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות החברה

הלינה קפלן (לבית קוטנר) ז"ל
ילידת בנדין וחברת ה"נאשה גרופה"

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

ארגון יוצאי זגלמביה משתתף בצערה של חברתנו
בלה כפתורי לבית ניימן מבנדין,
על מות בעלה

פנחס כפתורי ז"ל

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

ארגון יוצאי זגלמביה משתתף בצערו של
צבי ענבר מועידת התביעות
על מות אמו

מרים ברנשטיין ז"ל

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות

חיים יוסף זרשינסקי ז"ל

יו"ר ארגון סוסנוביץ' בפריס

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

*Zagłębie world organization Board and
members express
Our Sincere Condolences on the Passing
Away of*

Chaim Yosef Zareceansky

**Born in Sosnowiec
Passed away in Paris**

Sharing the family deepest grief

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות החברה

עדה פוטוק ז"ל

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

*Zagłębie world organization Board and
members express
Our Sincere Condolences on the Passing
Away of*

Wolf – Zeew Ehrlich

**Born in Będzin - Passed away in US
Sharing the family deepest grief**

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות

שמעון שליבקה ז"ל

חבר פעיל בהנהלת ארגון זגלמביה בטורונטו

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

*Zagłębie world organization Board and
members express
Our Sincere Condolences on the Passing
Away of*

Simon Slivka

A devoted member of the board of Zagłębie
Society in Toronto

Born in Dąbrowa - Passed away in Toronto

Sharing the family deepest grief

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות

רבקה גולדשטיין (לבית שליבקה) ז"ל

ילידת דומברובה, נפטרה במיאמי

1916 - 2010

תנחומים למשפחה

מי ייתן ולא תדעו עוד צער

*Zagłębie world organization Board and
members express
Our Sincere Condolences on the Passing
Away of*

Regina (Riwka) Goldstein

(née Slivka)

Born in Dąbrowa - Passed away in Miami

Sharing the family deepest grief

ט' באב תש"ע - יארצייט לקדושי זגלמביה

ליד מצבת האפר בבית הקברות בנחלת יצחק, תל-אביב במלאת 67 שנים לחיסול קהילות זגלמביה.

בית התפוצות
מוזיאון העם היהודי

השתלמויות בבית התפוצות

בשיתוף עם המרכז האוניברסיטאי לפיתוח סגל בחינוך באוניברסיטת תל אביב - שנת הלימודים תשע"א 2010-2011

פנים רבות - הקולנוע הדוקומנטארי בעקבות הזהות היהודית והישראלית

השתלמות משותפת עם הקרן החדשה לקולנוע וטלוויזיה
פתיחה: 3.11.10, ימי רביעי, אחת לשבועיים,
בין השעות: 19:45-16:30

ה"שפה אחת ודברים אחדים" (בראשית י"א)

לשונות היהודים ותרבותיהם
פתיחה: 8.11.10, ימי שני, אחת לשבועיים,
בין השעות: 19:45-16:15

מן השטעטל לברודוויי - יהודי ארה"ב, ממהגרים לאמריקאים

פתיחה: 1.11.10, ימי שני, אחת לשבועיים,
בין השעות: 19:45-16:15

לפרטים נא לפנות אל: רבקה אדרת - טל': 03-7457908
נייד: 0545952444 . דוא"ל: bhaderet@post.tau.ac.il

דמי חבר לשנת 2010

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכיסוי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 130 ש"ח. כל תרומה נוספת תתקבל בברכה.

את דמי החבר ניתן לשלם:

- ישירות לחשבון הבנק: לזכות "ארגון יוצאי זגלמביה", בנק לאומי, הרצליה, סניף 783, מס. חשבון: 3460062 המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכתובתו כדי שנדע למי ולאן לשלוח קבלה
- באולם הארגון, רח' פרישמן 23 ת"א. האולם פתוח בימי ד' אחה"צ.
- באמצעות הדואר - בשיק לפקודת יוצרי זגלמביה, פרישמן 23, ת"א

אנא, שלמו את דמי החבר כדי שנוכל להמשיך בפעילות החשובה של הארגון. קיומו של הארגון תלוי בכם.

tramwajowej łączącej miasto z Siemianowicami. Przez 50 lat, kolejno, pracował w Urzędzie Miasta Czeladź. Za swoją działalność został w 1995 roku uhonorowany nagrodą Miasta Czeladź.

Wiara była fundamentem jego życia. Podczas rozmowy z wnukiem stwierdził, że był dobrym człowiekiem i nie boi się śmierci. Pogodny, życzliwy, nigdy nie narzekał na chorobę i cierpienie. Wyrazem jego głębokiej wiary są książki, które napisał: "Filozofia istnienia", "Nie zabijaj", "Anioł wizytok". Można powiedzieć, że pisanie było pasją jego życia. Nikt, prócz najbliższych nie wiedział, że przez 50 lat prowadził dziennik. Dziś te 50 tomów to skarbnica wiedzy, nie tylko o rodzinie, ale zapis historii małej ojczyzny i kraju.

W książce "Filozofia istnienia" pomieścił litanie do Boga Ojca Wszechmogącego, w której zwraca się do Niego: *Stwórczo nieprzemijającego życia - obdarz nas pokojem i oświeć nas Twoim światłem.*"

מרק שפיגלמן נולד בבנדין ב-4 בנובמבר 1940. השנה, ביום השואה, הוביל פרופ' שפיגלמן יחד עם הרב ישראל מאיר לאו את מצעד החיים באושוויץ.

Mark Spigelman was born on November 1940 in Bedzin. This year, he led with Rabbi Lau the March of the Living at Auschwitz.

מרק שפיגלמן ורעייתו רחל לבית שיבק בטקס בבירקנאו – יום השואה 2010. רחל היא בתם של ניצולי שואה מבנדין ושצמישיץ.

Prof. Mark Spigelman and his wife Rachel (née Siwek), daughter of survivors from Bedzin and Strzemieszyce, on Yom Hashoa 2010 at Birkenau.

W. Państwo Gruszka
ul.Ogrodowa 11 A
41250 Czeladź

Z wielkim żalem dowiedzieliśmy się o śmierci p. Wita Gruszki, naszego długoletniego przyjaciela, zasłużonego i powszechnie szanowanego obywatela miasta Czeladzi, którego tam poznaliśmy w latach osiemdziesiątych.

Miasto Czeladź straciło wiernego obywatela. My straciliśmy drogiego przyjaciela.

Żonie, córce, wnukom i całej rodzinie przesyłamy wyrazy głębokiego współczucia i przyjaźni.

Blanka i Abraham Green

Każdego niemal roku, gdy całą grupą ludzi Zagłębia z Izraela, członków Związku Żydów Zagłębia odwiedzaliśmy w Polsce nasze rodzinne strony, w Czeladzi zawsze czekał na nas p. Wit Gruszka, z całą życzliwością służył radą, dzieląc się swoją wiedzą o żydowskich mieszkańcach Czeladzi. W miarę możliwości starał się uwiecznić pamięć o Żydach Czeladzi także w polskich środkach przekazu.

Córka, Barbara Gruszka-Zych, znana pisarka i poetka zamieściła w polskiej prasie wspomnienie o swoim ojcu. Oto fragmenty tej publikacji:

Urodził się 15 czerwca 1926 roku. Jego ojciec, Ludwik, w kopalni "Czeladź" przepracował 55 lat. Syn, Wit od dzieciństwa zdradzał talenty pisarskie. Przez lata, już po odzyskaniu przez Polskę nieodległości, w miesięczniku "Echo Czeladzi" opisywał słynnych nie tylko w regionie Czeladzian. Zawsze otwarty na kontakty z innymi, w tekstach dotyczących historii miasta, nie zapominał, że przed II wojną mieszkało w nim 1200 Żydów. Dlatego nawiązał ścisłe kontakty, które z czasem zamieniły się w przyjaźń z Abrahamem Greenem, przewodniczącym Stowarzyszenia Żydów Zagłębiowskich w Izraelu.

Wit Gruszka pisał o innych, skromnie pozostając w cieniu. A przecież jako radny był autorem wielu projektów np. rewitalizacji czeladzkiej starówki, czy stworzenia linii

K a d d i s h - by: Moshe Sandomirski

I was born in Będzin to Azriel and Hanna Sandomirski. For many years I have served as a member of the Zagłębie World Organization and have participated in the Organization's events. On one of my visits to the Organization's Hall in Tel Aviv, I was informed that a map had been made of the Czeladź cemetery (which had been used jointly by the communities of Czeladź and Będzin) after its renovation, and that the tombstones that were discovered had been numbered. This sacrosanct work was initiated by Jeffrey Cymbler, a second-generation Zagłębian living in New York. This is how I discovered the existence of an organized catalogue containing a list of the dead buried in the cemetery, in alphabetical order, which Jeffrey had compiled with the support of the Organization. I received a copy of the catalogue but when I looked under the letter "S," there was no sign of any member of my family. My parents and two of my sisters perished in Auschwitz. However, under the letter "P" I found the name of my maternal grandfather - Shimon Pomotznik, may he rest in peace. My mother's father died in 1929. On the spot I took an oath to visit my grandfather's grave to recite Kaddish and light a memorial candle. We quickly organized a trip and I traveled to Będzin, accompanied with my wife and two sons.

I took a photograph of my grandfather's tombstone with me. The photograph, which was taken in 1929, the year he died, was given to my sister Esther Dror (Freitag), may she rest in peace (one of the founders of the Zagłębie World Organization and an active member for many years) by Shimon's sons who immigrated to Canada. They gave Esther the photograph of the tombstone as a memento. During our visit to Będzin, we went to the cemetery in Czeladź, armed with the photograph. After an extensive search, we finally found the grave. For me, saying Kaddish at my grandfather's grave was a testimony and memorial for the large family that was destroyed in the Holocaust. The publication of the photographs, and the story behind them, closes a circle for me.

Moshe Sandomirski at his grandfather's grave
Saying Kaddish

Looking for information about Genia (Golda) Epstein

- My mother, Genia (Golda) Epstein was born in Sosnowiec (Zagłębie) on September 8, 1920.
- Her parents were, Yehuda (Leibl) Epstein and Riwka Elbinger.
- After the war she meet my father Itzhak (Icek) Feiman in a DP camp in Italy, where they got married and left to La Paz Bolivia where my mother had an uncle, Simon and Sara Epstein, who emigrate to Bolivia in 1936.
- I was born in Bolivia. Unfortunately my mother died at the age of 32 when I was barely 1 year old. My father was very reluctant to talk about the difficult times he endured in the camps and about the war in general. He never wanted to talk about my mother either.
- I would like to know where was my mother during the war, and if she had brothers and sisters.

I appreciate very much your help
Esther Feiman Zalmanson - estherzalmanson@yahoo.com

Simon Slivka z"l

Simon

Home in Dąbrowa, today

Meyer-Natan

Balcia

My father, Szymon Sliwka, later known as Simon Slivka, was born of a fairly typical family in Dąbrowa Gornica, Poland on July 18, 1924. Ironically he was buried on July 18, 2010, what would have been his 86th birthday. He died of cancer 6 ½ year after his diagnosis that came only months after the loss of my brother to the same disease.

He shared with me many happy stories of his youth in Poland and, to protect me, very few of the hardships he endured. But he forever recalled, each year at Rosh Hashanah, that that was the day the Nazi's marched into his beloved Dąbrowa, in Zagłębie, and expelled friends and family from their homes in order to establish the ghetto. It was not long after that he was sent to labour camps and then the inevitable concentration camps where he barely survived

His parents Meyer Natan Sliwka and Balcia Fuxbruner Sliwka owned a grocery store which, on Shabbat and Holidays, was converted to a "שטיבל" (Shtibel). His home was also a community gathering place for meetings before Dąbrowa was designated as an official city and permitted to build more official community halls for use by Jews. Those early years established the roots and principles by which he lived his life. Keep your friends, your family, and your community strong and together.

After marrying in Bergen Belsen, post liberation, he made Aliya where he joined many family members who had been scattered and separated for what seemed lifetime. Devoted to his new homeland, he fought as a dedicated soldier in two wars in Israel. Around the time of each war a child was born to seal his belief in Zionism. My brother Marty in 1949 and myself in 1956. As peace settled in he took on a trade and eventually established a happy quiet life on a moshav in the north. But the bonds and the distance between his and my mother's siblings gnawed and in September, 1957 we immigrated to Canada.

Immediately he joined the small but tight knit group of the Zagłębie Society of Toronto. It was important for him to have that link to his past and to rekindle relationships with childhood friends who joined efforts for a common cause as they did in Poland. Apparently he had a general tendency towards public activity because early on in his membership he joined the ranks of the executive so he could donate as much time and effort as he could in helping our Society flourish. He organized campaigns for aid for Israel for which he was honored many times. He managed the finances so that members could enjoy social activities and regular meetings with guest speakers. These last few years he concentrated his efforts on erecting a monument in memory of our members and their families and those that perished in the Holocaust. The monument was successfully completed in 2009. He also encouraged children of members to join the ranks. As many similar societies have dwindled over the years ours now has a proud membership of over 175 families including second and third generation members. We have my father to thank for this. As recently as last year he was honored on his 85th birthday for being the "glue" that held the society together.

I feel privileged and honored to have had him as a father, his grandchildren were fortunate to have him for a grandfather, and there are so many that were lucky to have him as a friend. He will be remembered by all and loved by me forever.

In loving memory of my father.....Blessed be his soul.

Bella Slivka Boshi

Dear Friends and Fellow Zagłębian,

On July, I was invited to attend our third-generation convention, which was held at Beit Hatefutzot. I told the younger generation about our organization and here I would like to add more details:

Even during the war, Jews from Zagłębie communities including Będzin, Sosnowiec, Dąbrowa, Zawiercie and others, established organizations in Tel Aviv and its environs. Their aim was to help the former residents of these towns and cities in their emigration to Israel. And indeed, when the survivors arrived in Israel, they received assistance in housing, employment, and financial aid from *Landsmanshaftn* of their hometowns.

In 1952, the first Zagłębie Martyrs memorial was erected in Tel Aviv's Nahalat Yitzhak cemetery. Since 1953, we convene on Tisha B'Av for a yartzheit ceremony every year on that date because the last "aktzia" (action) to destroy Zagłębie Jewry took place in the month of Av in 1943.

In 1985, we held the first planting ceremony of the 10,000-tree Zagłębie Martyrs Forest in the area of Modiin, and in 1988 we unveiled the Zagłębie Martyr Memorial Site – Yad Hazikaron. The ceremony was led by Prof. Yehoshua Praver and attended by thousands of Zagłębian from Israel and all over the world. In August that year, the first delegation of 140 representatives traveled to have a memorial service in the Będzin-Czeladź cemetery after it was renovated by Monik Stawsky of Czeladź. Since then, delegations have visited Zagłębie almost every year.

In October 2002, public figures and a large crowd attended a name-calling ceremony, when a street in Tel Aviv was renamed "Kehilot Zagłębie" [Zagłębie Communities]. Mayor Ron Huldai presented the tablet bearing the street name to the organization's chairperson.

We also organized conventions for the Jews of Zagłębie. The first convention was held in 1979 at the Ramat Gan Cinema (which Reuven Waxelman, may he rest in peace, placed at our disposal), where 1,200 Zagłębian from all over the world gathered. The most recent world conference was held in 2000. We have invited Polish mayors and other public figures to visit Israel several times, and have even arranged for a trip to Israel for groups of Zagłębie high school students, who later served as good-will ambassadors.

These steps are the foundation for our commemoration activities. As members of the third generation, you will have to continue this course, for your sake and for the sake of future generations!

I wish all Zagłębie Jews in Israel and overseas and their families, a Happy and Healthy New Year, a year of peace and prosperity. Shanna Tova!

Abraham Green - Chairman of the Zagłębie World Organization

Jewish cemetery in Wolbrom

Many years ago I met historian Meir Shimon Geshuri (Bruckner), editor of the Book of Sosnowiec, while he was writing his book on the Wolbrom Jewry, and I asked him about the connections between the Jewish communities of Wolbrom and Sosnowiec. This is what Geshuri had to say on the topic:

"Several hundred years ago, the Jewish "Thum Hamoshav" [the special zones where Jews were allowed to live and trade] in western Poland was bordered on Wolbrom. When the authorities, at some point, moved the Thum Hamoshav westward to Będzin, many Jews from Wolbrom moved to Zagłębie, and especially to Będzin, which was closer to the border with Germany."

Out of curiosity I found several families in Czeladź which originated from Wolbrom. This is also true of families in other cities and towns of Zagłębie. When we erected the memorial in Modiin, we took this fact into consideration and therefore we also erected a memorial stone for the Jews of Wolbrom at Yad Hazikaron in Modiin. Furthermore, the Shapell-Shapelski Family, a family from Wolbrom, was the largest contributor to the memorial in Modiin.

In recent years we have received inquiries concerning the Jewish cemetery in Wolbrom and therefore, during our delegation's most recent trip to Zagłębie, several executive members traveled to Wolbrom, where we found a small but very orderly cemetery. We concluded that **if circumstances allow**, we should assume responsibility for the maintenance of this cemetery, including all the implications of such responsibility.

Jewish cemetery in Wolbrom, August 2010 .

הדור השלישי

בני הדור השלישי בבית התפוצות

רבקה אדרת

אברהם גרין

במהלך השנה האחרונה קיימנו שלוש פעילויות: הראשונה היתה בט"ו בשבט - טיול קצר בבקעת הנזירים עם פיקניק ביער בן שמן, ומשם המשכנו לטקס הנטיעות בט"ו בשבט באתר ההנצחה של הארגון. השניה היתה ביד והשם - סיור במוזיאון ההיסטורי בדגש על אזור זגלמביה, בהנחיית יונה קובו מהדור השני בארגון, ההסברים והסיפורים היו מרתקים, חוויה חשובה ובלתי נשכחת. השלישית היתה בבית התפוצות, בחלק הראשון שמענו הרצאה "הבית הישן" - מבט קולנועי אל היהודים במזרח אירופה, מפי רבקה אדרת שגם היא דור שני ליוצאי זגלמביה, על חיי היהודים במזרח אירופה בתקופה שלפני השואה, מלווים בקטעי וידיאו נדירים, בחלק השני של הפעילות שמענו דברים מפי יו"ר הארגון מר אברהם גרין, עדותו כניצול שואה וההיסטוריה של הקמת הארגון. אנו שמחים כי הדור הראשון והשני מביע נכונות לעזור לנו בארגון הפעילויות. בהזדמנות זו אנו רוצים להודות לליך אבידוב שהובילה את הפעילות של הדור השלישי. לילך עברה לעבוד באנגליה, ואנו מאחלים לה הצלחה ומקווים שתחזור לביקור מולדת בפעילויות הבאות שלנו. הפעילות הבאה מתוכננת להתקיים ביום שישי ה-22 באוקטובר בשעות הבוקר, באולם הארגון רח' פרישמן 23, תל-אביב. אנו מתכננים סדנה בהנחיית איש מקצוע בה נלמד לספר את סיפור השואה של משפחתנו. פרטים נוספים, ישלחו בקרוב. לבני הדור השלישי שמעוניינים לקבל מידע על הפעילויות / להציע רעיונות / לעזור בארגון, ניתן לשלוח פרטים לאמיתי פדר. amitay.feder@gmail.com

מי מכיר מי יודע

האם אתם מכירים את בני משפחת שטיינברט (Steinbardt) מבנדין? יואכים-וולף ורעייתו ברנדלה לבית וולרשטיין. יואכים היה סוחר. אנו מנסים לאתר אותם או את יורשיהם. אנא, צרו קשר עם לילי הבר, טל: 054-4436366, haber.lili@gmail.com

מרכז מידע וסיוע לגיל הזהב ע"ש אלרן - בתל-אביב-יפו

עיריית תל-אביב-יפו מקיימת מרכז מידע לאוכלוסייה המבוגרת בעיר.

כל תושבי תל-אביב-יפו יכולים לפנות למרכז לקבלת מידע והכוונה.

המרכז לשירותכם בימים א'-ה' בין השעות 8:00-16:00

מספר הטלפון: 03-5378880

אחרי שעות הפעילות ניתן להשאיר הודעה במספר הטלפון: 1-700-700-204

תיקון טעות

בגיליון מס. 26 של עלון זגלמביה, בעמוד 3, במאמר "הצלה במחנה גרדיץ" נפלה טעות בשם. החבר שעזר ותמך, המוזכר בכתבה, שמו אלכס ויינרייך ולא כפי שנכתב בטעות. אנו מתנצלים בפני משפחת ויינרייך.

כתובת המערכת: ארגון קהילות יוצאי זגלמביה, רח' פרישמן 23 ת"א, 63561 לתרומות: ארגון יוצאי זגלמביה, בנק לאומי, הרצליה, סניף מס. 783, חשבון מס. 3460062
Zagłębie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel
For contributions: Bank Leumi of Israel, branch No. 783, account No. 3460062
EM: yonakobo@netvision.net.il

עורכת: יונה קובו. המערכת: אברהם גרין. אנה צוויאקובסקה. אלתר ולנר. עריכה לשונית עברית: חנית רייטר – גיטלר. עריכה לשונית אנגלית: אילה אבידב. תצלומים: שמשון ישיביץ ויוסי וילקום. עריכה גרפית ודפוס: דפוס קוניאק ת"א.